

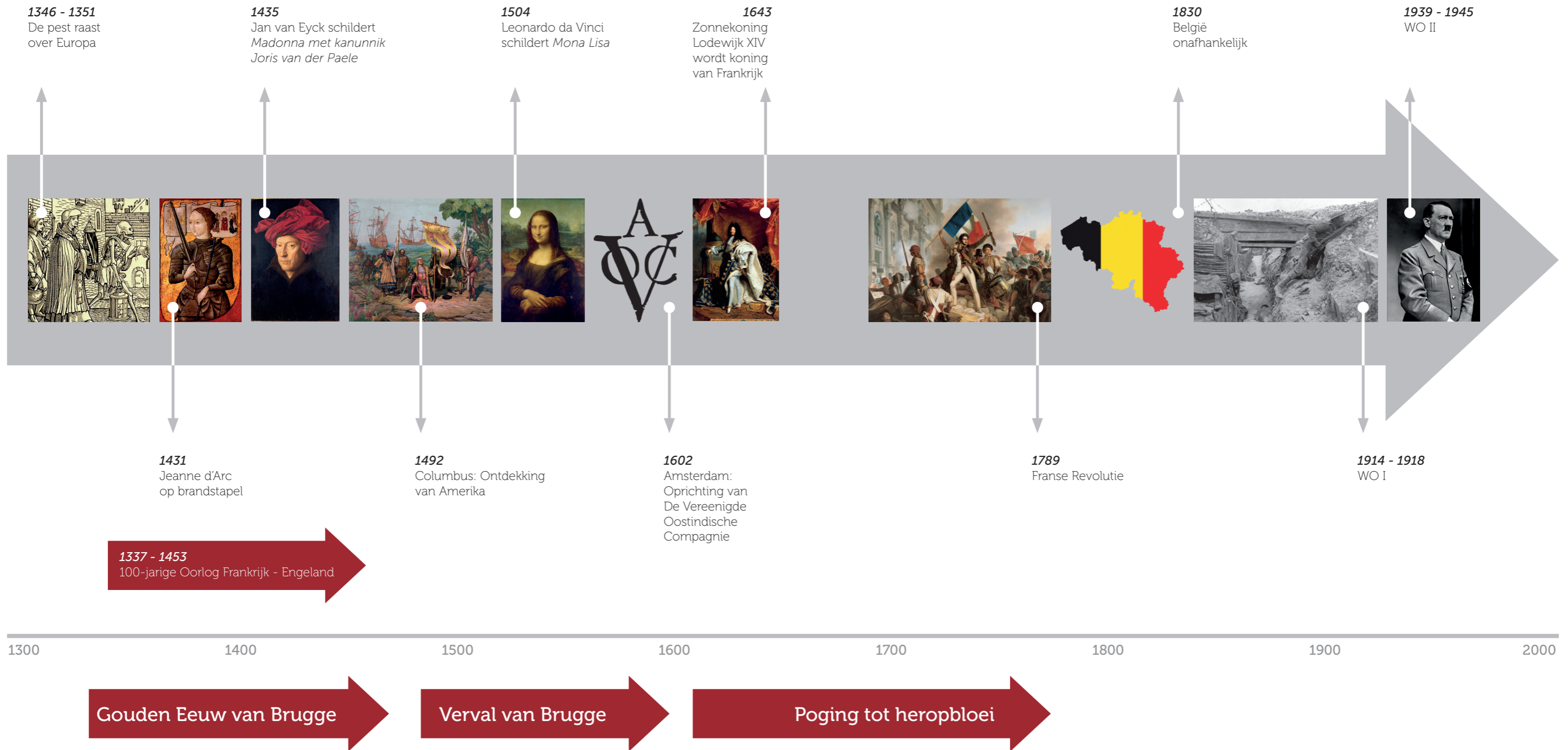
HISTORIUM BRUGGE

= Lespakket =

Dit lespakket vormt een introductie tot de middeleeuwen,
ter voorbereiding van een bezoek aan het Historium.
In dit pakket komen de verschillende thema's aan bod
die Brugge groot maakten in de Gouden Eeuw,
de periode waarin het verhaal van het Historium zich afspeelt.

1. Situering in de tijd

2. Situering op de kaart: Bourgondië

- ➔ Brugge grenst aan de Noordzee in Noordwest-Europa.
- ➔ Brugge behoorde tot het graafschap Vlaanderen, dat in haar bloeiperiode geregeerd werd door de Bourgondische hertogen (o.a. Filips de Goede).

3. Bloei als Europese handelsstad (1280 – 1480)

'Gouden' Eeuw

In de 13e en 14e eeuw kwam Brugge tot bloei dankzij een mix van factoren.

Op economisch vlak kunnen we vaststellen dat de internationale handel en lokale industrie een enorme groei kende. Er werden volop luxeproducten geproduceerd. 's Werelds allereerste financiële beurs werd geopend en in de 15e eeuw vonden de grote Vlaamse Primitieven zoals Jan van Eyck en Hans Memling in Brugge hun creatieve stek.

Geografisch gezien groeide Brugge vooral als handelsmetropool door haar gunstige ligging. De stad bevindt zich in Noordwest-Europa, op het kruispunt tussen Noord- en Zuid-Europa met een directe verbinding naar de zee.

Al deze factoren samen zorgden ervoor dat Brugge uitgroeide tot een bedrijvige handelsstad én een machtig politiek bolwerk.

Haven

De stad had toegang tot de zee via het Zwin, een geul die uitkwam in de Noordzee. Daar lagen Damme en Sluis, twee belangrijke overslaghavens voor Brugge.

Grotere schepen konden niet doorvaren tot in Brugge. Hun vracht werd overgeladen in kleine bootjes, platbodems.

Dit wordt mooi weergegeven in de Historium Virtual Reality.

Lakenindustrie

Het belangrijkste importproduct was wol uit Engeland. Er ontstond dan ook een intense wolhandel tussen Engeland en Vlaanderen. De Engelse wol was samen met de eigen wolproductie de belangrijkste grondstof voor het befaamde Vlaamse laken. Dat werd op zijn beurt terug geëxporteerd. Brugge werd een bekend Vlaams lakencentrum.

Niet enkel wol werd ingevoerd, ook andere ruwe materialen en grondstoffen kwamen vanuit het Noorden aan: pelzen uit Rusland en Oost-Europa, eikenhout uit Polen, ...

Uit het Zuiden, met name Italië, kwamen fijne stoffen en aluin om de kleur van het laken te fixeren.

Uit het Oosten en uit Noord-Afrika kregen we edelstenen, pigmenten, ivoor, olie, goud, ...

Wist je dit?

Verven van laken

- ◇ Het verven van laken in felle kleuren was een ingewikkeld chemisch proces.
- ◇ Er waren aparte gildes voor de blauwververs en de roodververs. Een roodverver mocht geen blauwe lappen verven en andersom ook niet.
- ◇ Geel mochten ze wel allebei verven want dit was geen geliefde kleur. Geel was namelijk de kleur van verraad.

Ter Beurse

In de 14e eeuw was Ter Beurse een bekende herberg die werd uitgebaat door de familie 'van der Beurse'. Brugge was een stad die in de middeleeuwen heel veel kooplieden van over de hele wereld aantrok. Aan de tafels van Ter Beurse dreven de kooplieden handel. Er werden waardepapieren gekocht en verkocht, geld gewisseld, goederen opgeslagen, onderdak verleend, eten en drank voorzien, voorzieningen voor paarden aangeboden... Maar ook op het plein voor de herberg troffen de kooplieden elkaar. De herberg werd een echt financieel centrum van de stad, het Wall Street van de middeleeuwen!

Vandaag kunnen we Ter Beurse nog steeds bezichtigen. De gevel van nu dateert wel uit 1947.

Het oude Beursplein is gelegen aan het kruispunt van de huidige Vlamingsstraat met de Grauwwerkersstraat en de Academiestraat.

Wist je dit?

Ter Beurse

De 'beurs' van Brugge werd een begrip en de internationale kooplieden namen de naam "beurs" mee terug naar hun land. Daar werd het woord overgenomen in verschillende talen:

- ◇ Italiaans.....borsa
- ◇ Frans.....bourse
- ◇ Duits.....Börse
- ◇ Russisch.....birža
- ◇ Deens en Noors.....børs
- ◇ Tsjechisch.....burza

Wapenschild familie van der Beurse

Dit wapenschild van de familie van der Beurse stond gebeeldhouwd in het fronton van een van de huizen.

In het schild stonden drie zilveren geldbuidels ('beurzen'). Zo kwamen de kooplieden op de uitdrukking 'ter beurse gaan' en het woord 'Beursplein'.

Natiehuizen

De bloeiende financiële activiteit in Brugge was mogelijk door de aanwezigheid van de internationale kooplieden. Handelaars trokken naar Brugge om er hun eigen warenhuizen en natiehuisen te stichten. Deze huizen waren de commerciële vertegenwoordiging van een land in een stad.

De Italiaanse steden Venetië (2), Firenze (5), Genua (3) en Luca (4) hadden allemaal een natiehuis in de buurt van Ter Beurse. Ook Catalonië (6), Castilië (7), Biskaje (8), Portugal (9), Engeland (10) en Schotland (11) hadden een natiehuis in Brugge.

De Duitse Hanze (1) was geen natie, maar een verbond van steden die onder elkaar handel voerden. In de meeste van die steden mocht de Hanze een enclave oprichten. In Brugge verkreeg de Hanze slechts een natiehuis, het Oosterlingenhuis.

Tolhuis

Op al wat in Brugge werd verhandeld, werd tol geheven. De tol was een vorstelijke belasting, dit wil zeggen dat een groot deel daarvan naar de landsheer gingen. In deze tijd waren dat de hertogen van Bourgondië.

Het tolhuis kan je vandaag nog steeds zien en bezoeken op het Jan van Eyckplein.

Wist je dit?

Tolhuis

Als je in dienst was van de landsheer, werd je vrijgesteld van het betalen van tol.

Let op Jacob in ons verhaal, hij betaalt geen tol. Zijn meester, Jan van Eyck, is hofschilder en dus in dienst van de landsheer.

Ambachten

In de stad verenigden de handwerkslui zich in ambachtsgilden. Dit waren verenigingen die de belangen van de leden verdedigden. Bijna elk gespecialiseerd ambacht, zoals bijvoorbeeld de bakkers, de beenhouwers en de wevers, had een eigen ambachtsgilde. De leden van de ambachtsgilden zorgden voor elkaar.

In het ambacht leerde men als leerjongen het vak. Aan de leeftijd van 6 jaar gingen ze in de leer bij hun vader of bij een andere meester. Aan 12 jaar waren de leerjongens volleerd en werden ze een gezelschap. Pas na het afleggen van een meesterproef konden ze als ambachtsmeester zelfstandig een eigen zaak of atelier starten en zelf gezellen en leerjongens in dienst nemen. Om het ambacht en het atelier binnen de familie te houden, huwelijkten ambachtsslui van hetzelfde vak hun kinderen onderling uit.

De leden van een ambacht vestigden zich vaak in eenzelfde wijk of straat. Heel wat van de Brugse straten zijn vandaag nog altijd naar dat ambacht genoemd: Smedenstraat, Cordoaniersstraat, Rozenhoedkaai, Huidevettersplein, ...

Wist je dit?

Ambachten

- ◇ Als je in de leer ging bij een meester, moest je slapen in de werkplaats en kreeg je vaak klappen van je meester.
- ◇ Niemand mocht een ambacht uitoefenen zonder lid te zijn van een gilde.
- ◇ Wonen, werken en verkopen gebeurde in die tijd meestal in dezelfde ruimte.

4. Brugge als centrum voor fijne schilderkunst

Jan van Eyck

In het Historium maak je kennis met Jan van Eyck, één van de grootste schilders uit de middeleeuwen. Hij wordt bij de Vlaamse Primitieven als de absolute top beschouwd. Zijn schilderijen werden besteld vanuit heel Europa. Jan van Eyck was een van de eerste schilders die zichzelf een individuele identiteit gaf, in plaats van gewoon 'vakman' te zijn. Hij signeerde zijn schilderijen. Dit was heel ongebruikelijk in die tijd!

Jan van Eyck was afkomstig van Maaseik. Hij werkte voor Jan van Beieren, de graaf van Holland. Na zijn dood, verhuisde van Eyck naar Brugge. Hier werkte hij als hofschilder en decorateur van de Bourgondische hertog Filips de Goede.

Daarnaast was hij ook diplomaat van de hertog. In die functie maakte hij verschillende reizen, waarop hij zich waarschijnlijk bijschoolde in de schilderkunst.

Van Eyck stierf te Brugge in 1441 en werd begraven in de Sint-Donaaskerk.

Schilderkunst

In de 15e eeuw droeg Jan van Eyck sterk bij tot de revolutie in de schilderkunst in de Lage Landen. Zijn werk was bepalend voor de geschiedenis van de schilderkunst. Hij schilderde nauwlettend realistische portretten. Met zijn scherp oog voor detail en vakmanschap kon hij op een ongeziene manier de realiteit weergeven. Zijn briljant kleurgebruik, zijn voor perspectief en meesterlijke olieverftechniek tilde de schilderkunst naar nieuwe hoogten.

Schildertechniek

Jan van Eyck bouwde zijn schilderijen op in verschillende lagen die hij aanbracht op eikenhouten panelen:

1. *Lijmlaag op de panelen:* het hout wordt hierdoor van de verlaag afgesloten
2. *Witte grondlaag (gesso):* mengsel van lijm en gips of krijt
3. *Ontwerptekening met inkt of zwarte verf*
4. *Dunne verlaag (imprimatura)*
5. *Grisaille:* nauwkeurig uitgewerkte tekening in zwarte en witte temperaverf
6. *Kleur wordt op de grisaille laag aangebracht.*

Wist je dit?

Jan van Eyck

- ◇ Het Lam Gods (Sint-Baafskathedraal, Gent) is de grootste en beroemdste creatie van Jan van Eyck.
- ◇ Het devies van Jan van Eyck was 'als ich can' (dit betekent: 'zo goed als ik kan').
- ◇ Het kleur dat van Eyck gebruikte om te schilderen werd gemaakt door pigmenten (loodwit, groene aarde, ...) te mengen met een bindmiddel van eigeel, natuurlijke harsen of drogende oliesoorten.
- ◇ Jan van Eyck had een broer, Hubert van Eyck, die ook schilder was, maar iets minder bekend.

Madonna met kanunnik Joris van der Paele

Het schilderij 'Madonna met kanunnik Joris van der Paele' is één van de bekendste, en tevens het tweede grootste werk van Jan van Eyck. Hij maakte het tussen 1434 en 1436. Dit schilderij staat centraal in het verhaal van het Historium staat en hangt vandaag in het Groeningemuseum.

Het schilderij werd in opdracht van kanunnik Joris van der Paele gemaakt (zie het opschrift onderaan de lijst). Het moest dienen als epitaaf (grafversiering) bij zijn graf in de Sint-Donaaskerk.

Het opschrift luidt: 'Meester Joris van der Paele, kanunnik dezer kerk, deed dit werk maken door de schilder Johannes van Eyck en hij stichtte twee kapelanieën deel uitmakend van het koor, 1434. Hij voltooide het echter in 1436'

Het schilderij zit vol verborgen symboliek. Dit zijn enkele voorbeelden maar er zitten er nog heel veel meer verborgen in het schilderij!

Heilige Donaas van Reims met rad met 5 brandende kaarsen

De legende wil dat Donaas als kind omwille van zijn geloof in Rome in de Tiber werd geworpen.. Paus Dionysus wierp hem een rad met 5 brandende kaarsen na. Dit redde hem van de verdrinkingsdood. De kaarsen bleven branden en gaven aan waar de jongen uit het water kon worden gehaald.

Groene halsbandparkiet

Symbool voor de ziel van de mens

Koorpels, bril en gebedenboek

Wijst op de rijkdom en wijsheid van de kanunnik

Terugkomende kleuren
blauw – rood – zilver

Kleuren van het wapenschild van Brugge

5. Straatbeeld

Middeleeuwse straten

Een middeleeuwse straat verschilt enorm van een hedendaagse straat. Enkel de hoofdstraten werden met kasseien geplaveid en er waren geen voetpaden. De afwatering liep voornamelijk naar de Reien. Hier en daar waren waterbassins of fonteinen die de stad van water voorzagen maar erg zuiver was dit water niet. Dit is dan ook de reden waarom men eerder bier dan water dronk. In de kroegen vloeiende de alcohol rijkelijk en van een vechtpartij hier en daar moest je zeker niet schrikken.

Levendige pleinen

Het leven van de burgers speelde zich voornamelijk af op straat. Het was er een drukte van jewelste. De wijk van de Markt en het Beursplein was kosmopolitisch: op straat dreven handelaars er handel, er werd geld gewisseld, goederen werden er geladen en gelost... Ook de ambachten werden vaak op straat beoefend.

Wist je dit?

Straatbeeld

- ◇ Het stonk enorm in de middeleeuwse straten. Overall lag er vuil dat door de omwonenden zomaar vanuit ramen en deuren op straat werd gegooid.
- ◇ Veel dieren deden zomaar hun behoefte op straat. De grond veranderde dan bij regen of sneeuw snel in een vieze stinkende modderpoel.

6. Religie

Belangrijke rol van de Kerk

Geloof en bijgeloof beheersten het leven van de middeleeuwer. Mensen die zich van de kerk afkeerden werden vervolgd. De kerk was niet weg te denken uit het maatschappelijke leven. De hulp van geestelijken werd ingeroepen bij belangrijke gebeurtenissen in het leven: geboorte, huwelijk, ziekte en overlijden.

Aflaten

De angst voor het laatste oordeel was sterk verankerd in de mens. De geestelijke moest hem bijstaan bij de reis van het tijdelijke naar het eeuwige leven.

Zonden konden met een 'aflaat' worden afgekocht. Dit systeem van boetedoening ontwikkelde zich vanaf de 11e eeuw razendsnel.

Aan vrome werken werd de kwijtschelding van zonden verbonden. Zo kreeg een deelnemer aan een kruistocht een algehele aflaat. Hij was, na zijn overlijden, verzekerd van een plekje in de directe omgeving van God.

Later in de middeleeuwen kon iedereen een aflaat kopen. De opbrengsten van deze aflaten werden onder meer gebruikt voor de bouw en de verfraaiing van de kerk, kloosters, abdijen, ...

Het volksprotest tegen de aflaathandel en luxueus leven van de clerus heeft in de 16e eeuw geleid tot de Reformatie.

Wist je dit?

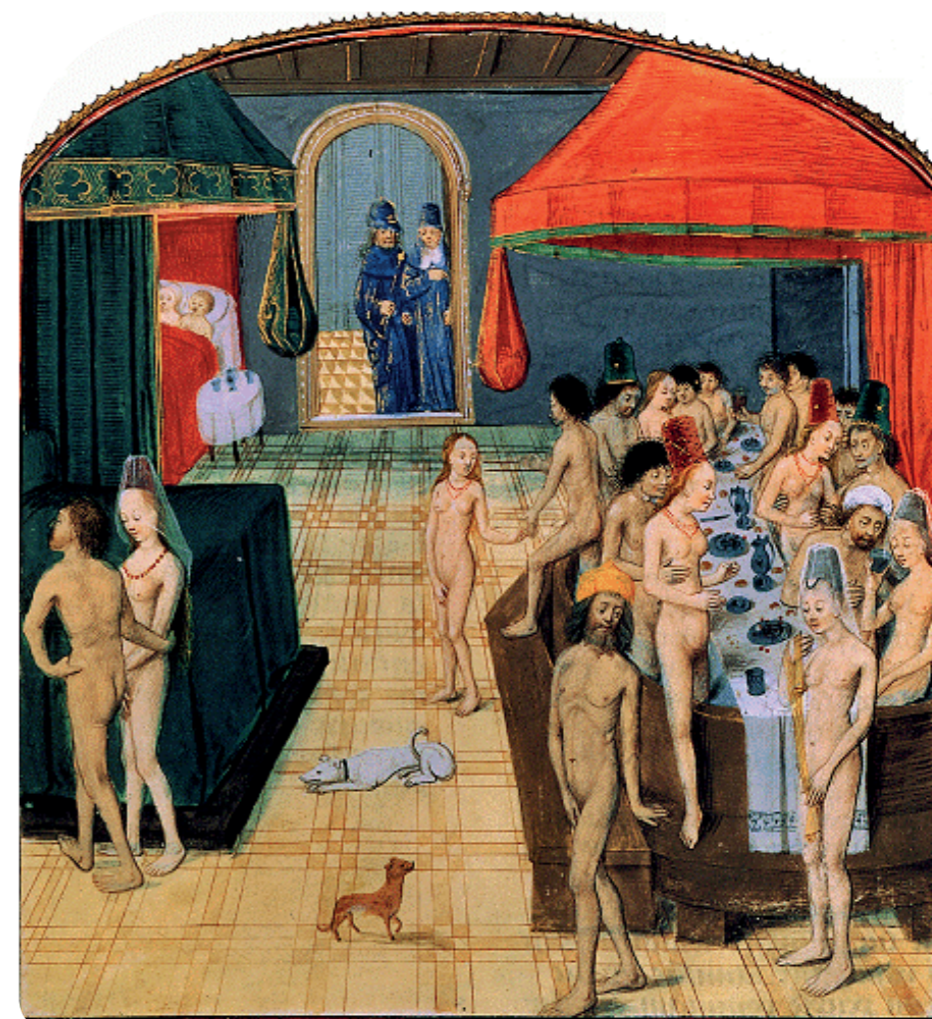
Religie

- ◇ In de middeleeuwen geloofde men dat heksen de vorm aannamen van katten. Honderden katten belandden zo op de brandstapel.
- ◇ Uilen hadden tijdens de middeleeuwen een bovennatuurlijke status: ze konden zien in het donker en dat deed de mensen geloven dat ze vermomde priesteressen, heksen en tovenaars waren.

7. Badhuizen

Publieke ontmoetingsplaats

Alleen de rijke burgers beschikten over eigen baden in de middeleeuwen. Natuurlijk was er wel de optie om naar een badhuis of een 'stove' te gaan. Dit waren publieke badplaatsen waar men kon genieten van een warm bad, eten en muziek. Badhuizen kunnen we vandaag nog terugvinden in Turkije, Japan, ... De badhuizen waren heel belangrijk voor een handelsstad als Brugge. Veel handelaars uit het buitenland kwamen ook naar de badhuizen om sociale en zakelijke contacten te leggen, of voor de gezelschapsdames.

Wist je dit?

Badhuizen

- ◇ Vandaag trakteren we onze zakenpartners op een etentje. In de middeleeuwen trakteerde je je zakenpartners op een uitstapje naar een badhuis.
- ◇ Zeep werd in de middeleeuwen amper gebruikt. Men waste zich met kruiden zoals salie.
- ◇ In de middeleeuwen waste men zich met kleren aan, want naakt zijn was slecht. In de badhuizen maakte men een uitzondering.
- ◇ De Stoofstraat in Brugge was een bekende straat met stoven. In deze straat kun je vandaag de dag veel toeristische winkeltjes vinden.

8. Zicht over de stad

De Markt

De Markt is altijd het kloppend hart van Brugge geweest. Hier werden traditioneel volksfeesten, terechtstellingen, toernooien en concerten gehouden. Ook nu is hier iedere woensdagvoormiddag een markt. Het panoramisch terras van het Historium biedt een prachtig uitzicht over de Markt.

Belfort

Het meest opvallende en tegelijk ook oudste gebouw op de Markt is het Belfort. Het imposante gebouw is 83 meter hoog en helt lichtjes over richting Wollestraat.

Ben je in een sportieve bui, dan kan je de 366 treden naar de top beklimmen om te genieten van een prachtig uitzicht over de volledige stad en nog veel verder.

Vroeger regelde de Belfortsklok de werk- en rusttijden van de ambachtslieden. De torenwachters hielden de stad in het oog en sloegen alarm bij onheil of brand.

Doorheen de jaren had het Belfort een wisselende hoogte: de stad werd groter en zo werd de toren ook hoger.

Het bovenste deel is meerdere keren afgebrand door blikseminslagen. In 1280 brandde het bovenste deel af en daarmee ging het archief van voor 1280 verloren. Dit gaf aanleiding om de schepenbank te verplaatsen naar de Burg in het Scepenshuis dat 100 jaar later verbouwd werd tot stadhuis.

In de stadshallen bij het Belfort werden vroeger goederen opgeslagen en verhandeld. Nu worden er evenementen en tentoonstellingen georganiseerd.

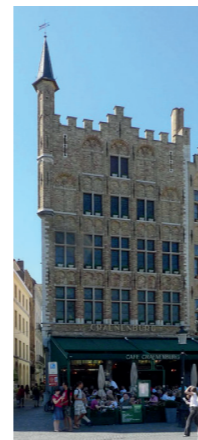

Twee bijzondere huizen

Aan de overkant van de Markt bevinden zich nog twee middeleeuwse huizen: links Huis Bouchoute en rechts Huis Craenburg.

Het Huis Bouchoute heeft nog haar origineel gebouwde gevel uit de 14e eeuw. Kenmerkend aan dit huis is de windhaan en de gouden bol op het dak. Dit is de bol van Quetelet, aangebracht in 1839, die fungeert als zonnwijzer. Wanneer de schaduw van de bol samenvalt met een lijn van de koperen nagels tussen de kasseien van de Markt, dan is het exact 12 uur 's middags.

Rechts van het Huis Bouchoute zie je het Huis Craenburg. Nu kun je er gezellig iets gaan drinken of eten, maar in 1488 werd aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk hier een tijdlang opgesloten.

Twee bijzondere mannen

Centraal op de Markt staat het standbeeld van Jan Breydel en Pieter De Coninck.

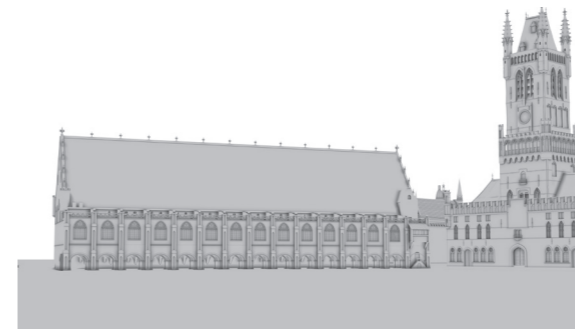
Deze heren leidden in 1301 en 1302 een grote volksopstand tegen de Franse koning en de Fransgezinde patriciërs (Leliards).

De opstand kende haar hoogtepunt in de Guldensporenslag (1302). Deze gebeurtenis draagt bij tot het volksgevoel van vele Vlamingen.

Verdwenen gebouwen weer tot leven gebracht

In het Historium komen spectaculaire bouwwerken die vandaag niet meer bestaan, weer helemaal tot leven. Door middel van o.a. Virtual Reality krijg je een realistisch beeld dat gebaseerd is op wetenschappelijk onderzoek en historische expertise.

Waterhalle

De Waterhalle was 25 meter breed en overspande de hele oostzijde van de Markt, over een lengte van bijna 100 meter.

De Waterhalle was gebouwd over het water van de Reie die door de stad liep. Zo kon het lossen van de schepen in het droge gebeuren. De bovenverdiepingen van de Waterhalle werden gebruikt als stapelruimte.

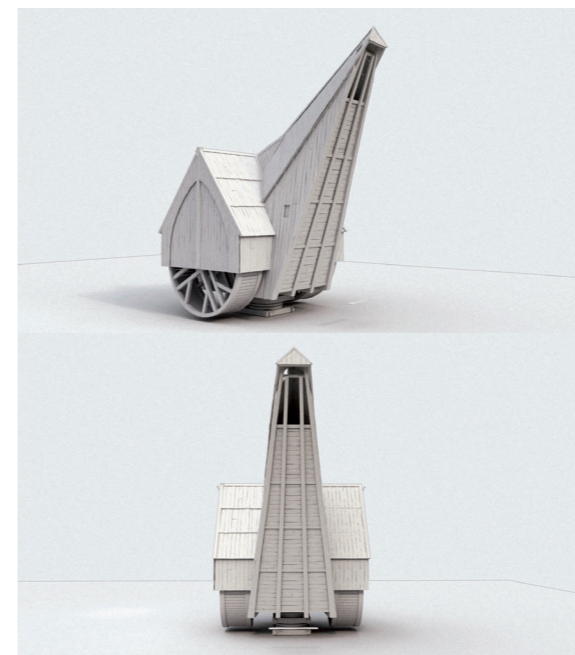
Naarmate Brugge aan haar verval kwam aan het einde van de 15e eeuw, verloor ook de Waterhalle haar functie. Op het einde van de 18e eeuw werd ze afgebroken. De Waterhalle bevond zich op de plek waar het Historium nu staat en was een uniek Brugs wereldwonder.

Sint-Donaaskerk

De Sint-Donaaskerk op de Burg was de hoofdkerk van Brugge. Het schilderij 'Madonna met kanunnik Joris van der Paele' hing hier als epitaaf bovenop zijn graf.

In 1799 werd het gebouw, toen kathedraal, openbaar verkocht en door de Fransen afgebroken. Met deze symbolische daad wilde men na de Franse revolutie de band tussen kerk en staat verbreken.

In de Historium Virtual Reality krijg je een prachtig beeld van deze kerk. De funderingen van de Sint-Donaaskerk kun je vandaag nog steeds bezichtigen in het Crowne Plaza hotel op de Burg. Als je de kelders wilt bezoeken, vraag je het even aan de receptie en zij geven je gratis toegang.

Tredmolenkraan

In 1288 liet de stad Brugge op de marktplaats, toen aan de Reie, een kraan optrekken. Deze moest in 1290 plaats ruimen voor de bouw van de Waterhalle en werd heropgericht aan de kade van het Kraanplein, nabij het Sint-Jansplein. In 1767 werd ze afgebroken.

De kraan werd vaak gebruikt en moest ook dikwijls hersteld worden. Ze kon tot 1800 kg tillen.

Om de kraan te gebruiken, moest er kraangeld betaald worden. Gebruikers moesten ook schrodegeld betalen aan de mensen die de kraan bedienden.

In 2002 reconstrueerden de leerlingen van het VTI-Brugge de havenkraan. Eerst stond die op het Kraanplein, nu kan je de reconstructie bewonderen op het Sasplein.